

Черкас Б.О.*

ВІДНОСИНИ КНР І СУДАНУ В КОНТЕКСТІ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ В ДАРФУРІ

Ця стаття висвітлює відносини між Китайською Народною Республікою та Суданом у політичній, економічній та безпековій сферах. Також наводиться місце Китаю у врегулюванні конфлікту в Дарфурі.

Ключові слова: конфлікт, безпека, Китай, Судан, Дарфур.

This article covers the relationship between the People's Republic of China and Sudan in the political, economic and security fields. China's role in the conflict in Darfur is mentioned also.

Key words: Conflict, Security, China, Sudan, Darfur.

Эта статья освещает отношения между Китайской Народной Республикой и Суданом в политической, экономической и сфере безопасности. Также приводится место Китая в урегулировании конфликта в Дарфуре.

Ключевые слова: конфликт, безопасность, Китай, Судан, Дарфур.

Постановка проблеми. Китайська Народна Республіка має значну присутність у багатьох африканських державах. Не є винятком і Судан, який вважається одним із тих держав, в яких китайський вплив особливо відчутний. Китай домінує в Судані як економічно, так і політично. Компанії з КНР будують інфраструктурні об'єкти в цій країні, постачають різні види зброї, виступають основними інвесторами. Водночас, Китай відстоює інтереси суданської влади на міжнародному рівні.

Аналіз досліджень та публікацій. У статті використано аналітичні та інформаційні матеріали провідних американських, британських, суданських та африканських часописів, зокрема «Newsweek», «WashingtonPost», «Reuters», «AsiaTimes», «SudanTribune», тощо. Також бралися до уваги офіційні документи, зокрема Держдепартаменту США. Серед американських і європейських дослідників проблематику конфліктів у Судані досліджують Дж. Прендергаст, А. Де Ваал, Ж. Прун'є, Д. Хоїл, Л. Фейнстайн, Ш. Хатчінсон та ін. З-поміж африканських вчених потрібно відзначити М. Мамдані. Російські дослідники представлені В.А. Усовим, Т.Л. Дейчем і В. Кашиним. Серед вітчизняних дослідників відносини Судану та КНР розглядають С. Шуляк, О. Мішин, О. Афанасьєв.

Мета статті – виявити ступінь присутності Китайської Народної Республіки в Судані в політичному та економічному вимірах, а також його вплив на врегулювання Дарфурського конфлікту. Виходячи з поставленої мети, автором виокремлено наступні завдання: визначити головні складові відносин між Суданом і КНР та дослідити наскільки вплинув конфлікт у Дарфурі на співробітництво між обома державами.

Виклад основного матеріалу. Китай є найважливішим закордонним інвестором у Судан. Посилення енергетичної безпеки є ключовим питанням для КНР, а його традиційна політика

* аспірант кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Дорошко М.С.

невтручання здатна, якщо не зводити нанівець, то принаймні пом'якшувати міжнародний тиск на Судан. У доповненні зі зростаючим впливом Китаю у світі та його правом вето в Раді Безпеки ООН, все це робить КНР дуже привабливим партнером для Судану.

У 2007 р. 64 відсотки нафтового експорту Судану йшло до Піднебесної, а в 2008 р. – 55 відсотків [1]. У 2010 р. Судан був 6-им за величиною джерелом китайського імпорту нафти [2]. Згідно з картою USAID, нафтові родовища у провінції Південний Дарфур належать Китайській національній нафтовій корпорації (CNPC, КНПК) [3]. Окрім того, ще з 1997 р. КНПК має у своєму розпорядженні 40% компанії The Greater Nile Petroleum Operating Company (Нафтова компанія Великого Нілу), – найбільшу частку в консорціумі, який володіє великою частиною суданських нафтових полів, зокрема, в 1, 2 та 4 блоках. У доповнення до 40% частки у 3 трьох блоках, КНПК володіє 41% пакетом акцій у 3 і 7-му, 40% у 13-му, 35% у 15-му та 95% у 6 блоці [4, с. 23]. Крім цього, Нафтова компанія Великого Нілу інвестувала значні кошти в термінал для танкерів поблизу Порт-Судану, в нафтопровід для транспортування вуглеводнів із родовищ до порту та нафтопереробний завод.

Інша китайська компанія «Сінопек» (Sinopet) буде нафтопровід до Порт-Судану на Червоному морі, де китайська «Petroleum Engineering Construction Group» (Будівельна група нафтового інжинірингу) буде танкерний термінал. Вартість будівництва нафтопроводу протяжністю 1500 км становить 5,4 млрд. дол. США [5]. «Сінопек» належить 6% пакет акцій у 3 і 7 блоці з початковими інвестиціями в розмірі 90 млн. доларів США. Загальна кількість інвестицій з КНР сягає 8 мільярдів доларів США у 14 проектах. За умови збільшення видобутку нафти, Судан задовольнятиме близько 10 відсотків китайського імпорту «чорного золота». Наразі Судан забезпечує 7 процентів усього китайського імпорту нафти [6, с. 3]. Поки що розвідані нафтові поклади Судану оцінюються у 5 млрд. барелів [7], однак потенціал цієї країни є багатообіцяючим, оскільки чимало регіонів здебільшого є недосяжними через конфлікти.

Для виконання робіт нафтові компанії КНР привезли з собою 10 тис. китайських робітників, оскільки, за визначенням керівництва, вони працюють по 13-14 годин на день за низьку платню [4, с. 23]. Компанія «China Petroleum Engineering & Construction Corporation» (CPECC) неподалік Хартуму побудувала нафтопереробний завод потужністю переробки 2,5 млн. тонн нафти. До речі, прикладом китайського глобального мислення є бачення Дарфуру та Судану загалом як плацдарму до подальшого поширення власного впливу на весь регіон Сахелю. Зокрема, «CNPC Services and Engineering Ltd.» у 2006 р. підписала контракт з Чадом на будівництво в цій країні першого нафтопереробного заводу потужністю 1 млн. т нафти на рік. Вартість проекту оцінюється у 3,1 млрд. доларів США [4, с. 26].

Загалом, африканські країни пережили глобальну економічну кризу досить добре багато в чому завдяки зрушенню від своїх традиційних торговельних партнерів, передусім Сполучених Штатів Америки і Європейського союзу в напрямку Китаю, Індії та інших країн, що розвиваються. Для того, щоб підтримати економічне зростання протягом наступних кількох років, африканські країни повинні продовжувати розвивати і будувати перспективні економічні відносини в різних напрямках [8, с. 9].

Тому, безумовно, не йдеться про те, що китайська економічна зростаюча присутність в Судані є якимось лихом для країни. Проте, водночас потрібно розуміти, що диверсифікація інвестицій та уникнення експансії лише однієї держави в національну економіку робить кожну країну більш гнучкою до виникнення різноманітних кризових явищ у господарстві та й загалом сприяє економічній безпеці. Судан же, зважаючи на часткову міжнародну ізоляцію, допустив фактичну зовнішню залежність від КНР як у нафтовій, так і в оборонній сфері. Проте, на думку автора, така політика офіційного Хартуму була виправданою, оскільки забезпечила на певний час економічне зростання та підвищення обороноздатності режиму. Однак, загрозливі тенденції для економіки Судану проявилися одразу ж після від'єднання Південного Судану.

Головний об'єкт китайської присутності загалом в Африці – це сировина, а особливо – енергоресурси. Свою потребу в енергетичних ресурсах Китай може задовольнити лише кинувши виклик США. Якщо в 2006 р. Сполучені Штати отримували із Африки 22 відсотки свого нафтового імпорту, то КНР – 28%. Разом з тим, на Китай припадало 9% частки африканського експорту нафти, тоді як до США – 32 відсотки [9, с. 15]. Водночас, КНР нарощує експорт нафти з африканського континенту швидшими темпами, ніж США, а Судан і Південний Судан відіграють у цьому ключову роль. Згідно з доповіддю Світового банку, яка була опублікована в липні 2008 р., протягом наступних 5-10 років Китай закуповуватиме до 40 відсотків усієї нафти й газу в Африці [9, с. 15]. Зростаюча експансія КНР в африканську сировинну галузь змушує експертів констатувати неминучість зіткнення інтересів з іншими споживачами ресурсів континенту, передусім зі США [9, с. 16].

Після накладення санкцій з боку США проти Судану, Китай, прагнучи отримати доступ до суданських нафтових резервів, не лише не здійснив подібного вчинку, а, навпаки, посилив співробітництво з цією країною. За допомогою Китаю Судан перетворився з імпортера нафти на її експортера з власною нафтовою промисловістю, включно із пошуком, експлуатацією родовищ і продажем нафти. КНР стала головним торговельним партнером Судану та найбільшим інвестором у суданську економіку. Китай здійснює в Судані безліч інфраструктурних проектів, серед них – будівництво дамб, ГЕС, текстильних фабрик, допомагає сільському господарству, медицині та освіті. Було вкладено 750 млн. дол. США в спорудження нового аеропорту в Хартумі. За 2 млрд. дол. США у 2009 р. за допомоги китайців було побудовано гідроенергетичний вузол Мероз – найбільша споруда на річці Ніл після Асуанської греблі. ГЕС повинна подвоїти виробництво електроенергії в Судані [9, с. 18].

Судан став для КНР найбільшим закордонним нафтовим проектом, а Китай перетворився на найбільшого постачальника озброєнь до Судану. Китайські танки, винищувачі Шен'ян (Shenyang), надзвукові літаки F-7, бомбардувальники, гелікоптери, кулемети й гранатомети додали нового стимулу громадянській війні між Північчю та Півднем країни [10; 1]. Гроші на купівлю цих озброєнь прийшли від прибутків від продажу нафти Китайській національній нафтовій корпорації. Аль-Башир у цьому контексті одного разу заявив наступне: «Як тільки деякі країни ввели проти нас санкції, Бог подарував нам нафту» [11, с. 124].

Китай продовжує продавати зброю Судану, не дивлячись на звинувачення в тому, що політика офіційного Пекіну не сприяє розв'язанню гуманітарної кризи в Дарфурі. Спеціальний посланник Китаю в Дарфурі ЛюГуйцзін сказав в інтерв'ю Бі-бі-сі, що на КНР припадає всього 8 відсотків від загальної кількості зброї, яка ввозиться до Судану. За словами ЛюГуйцзіня, найбільшими експортерами зброї в країні, що розвиваються, у тому числі й до Судану, є США, Росія та Велика Британія. Він підкреслив, що китайська зброя зовсім не сприяє загостренню конфлікту: «Судан займає третє місце в Африці з виробництва звичайних озброєнь після Південної Африки та Єгипту. Крім того, Судану продають зброю сім країн. Отже, навіть, якщо Китай припинить продаж зброї, це все одно не вирішить проблему зброї в Судані» [12].

Згідно з доповіддю «Міжнародної амністії», продаж зброї Судану з Китаю, Росії та Білорусі підтримує серйозні порушення прав людини в Дарфурі [13, с. 1]. Ці поставки озброєнь підкреслили нагальну необхідність зміни існуючої неефективної системи ООН з накладення ембарго на поставки зброї. Експорт включає поставку значної кількості боєприпасів, бойових гелікоптерів, бойових літаків, ракет класу повітря-земля, а також бронетехніки. Зокрема, військову техніку з китайськими кодами виробництва 2008 і 2010 рр. було виявлено в Південному Кордофані та в Дарфурі протягом 2011 року [14].

Росія також не підтримує запровадження нових санкцій проти офіційного Хартуму. Зокрема, речник МЗС РФ Александр Лукашевич заявив, що «на даний момент немає необхідності введення додаткових санкцій проти Судану» [15]. Російський дипломат відповів на звинувачення «Міжнародної амністії», наголосивши, що офіційна Москва експортує зброю до

Судану не порушуючи міжнародного права і під гарантії, що вона не використовується в Дарфурі. Лукашевич також сказав, що угруповання, які ведуть боротьбу проти суданського уряду в Дарфурі також купують зброю контрабандним шляхом з інших країн [16].

Проте, вигоди від нафтової політики КНР слід співставляти зі шкодою, яка наноситься репутації офіційного Пекіну. Не лише тому, що Китай став головною зовнішньою підтримкою уряду Судану, який обвинувачується МКС за вчинені злочини проти людства, а тому, що, за визнанням місцевих правозахисників, будівництво китайськими компаніями нафтових свердлових веж прямо призводить до братовбивчої війни. Наприклад, фінансована США неурядова організація «Група з моніторингу захисту цивільних осіб» (Civilian Protection Monitoring Team) зазначає, що суданський уряд за допомогою дій армії встановив санітарний кордон навколо нафтових об'єктів, виселяючи племена нуер (Nuer) і дінке (Dinke) зі своїх ареалів проживання [17, с. 133]. 26 лютого 2006 р. в ході однієї з операцій, було стерто з лиця землі місто нуерів Нгіалдін (Nhialdin), щоб розчистити територію для побудови китайських нафтових свердловин, які також вже було встановлено у сусідньому місті Леаль (Leal). В ході операції було залучено авіацію, 20 танків і 7 тис. урядових військ. Як наслідок, близько 3 тис. жителів було вбито [18, с. 3].

У кінці 2006 р. Китай почав впливати на уряд Судану, щоб той погодився на трифазне розгортання миротворчих сил. 13 вересня 2006 р., прем'єр-міністр КНР ВеньДзябао заявив, що він «дуже турбується про стабільність у Дарфурі» і повторив про свою підтримку надсилення миротворців [12]. КНР також закликав помічника президента Судану Нафі Алі Нафі, щоб він пояснив причини погіршення конфлікту в Дарфурі. Віце-президент КНР ЖєнґКвінгонг стверджував, що місія ООН у Дарфурі не зможе підірвати позицію суданського уряду та рекомендував почати «конструктивні переговори» щодо можливих форм цієї операції. 15 вересня 2006 р. представник Китаю в ООН Ванґуанґ'я, підтвердив, що його уряд тисне на Судан як в Пекіні, так і в Хартумі. Вже згаданий вище Люґуйцзінґ також сказав, що як постійний член РБ ООН, Китай сприяє розв'язанню кризи в Дарфурі, проте, при цьому виходить з того, що суверенітет і територіальна цілісність Судану повинні бути збережені [12].

Зміна позиції КНР щодо розміщення у Дарфурі міжнародних миротворчих сил пояснюється дедалі більшою активністю повстанців, які, починаючи з 2006 р., регулярно почали нападати на китайські нафтові об'єкти. Тому, Китай зробив висновок, що його співпраця з офіційним Хартумом має бути на такому рівні, щоб гарантувати безпеку для китайських економічних інтересів. У кінці 2007 р. до Судану прибуло 135 китайських інженерів у складі миротворчого контингенту змішаної операції Африканського Союзу та ООН в Дарфурі (ЮНАМІД) [4, с. 26]. Рух за справедливість і рівність (ЖЕМ – ДжЕМ) різко відреагував на їх прибуття, погрожуючи новими атаками доки китайці не покинуть Судан і звинувачуючи Китай у тому, що він зацікавлений не в дотриманні прав людини, а лише в суданській нафті. Між іншим, викрадення китайських робітників стає дедалі поширенішим явищем не лише в Судані, а й в Африці загалом. Але викрадення китайських робітників в Судані не матиме негативного впливу на відносини Китаю з Суданом або Південним Суданом. По-перше, КНР має величезні інвестиції в Судані, особливо державних корпорацій, а режим в Хартумі потребує економічної допомоги Китаю з внутрішньополітичних причин, а також для демонстрації політичної підтримки на міжнародному рівні. При цьому, офіційний Пекін зберіг добрі стосунки і з Південним Суданом також. Тим не менш, викрадення людей в Судані може підштовхнути КНР до докладання більших зусиль задля захисту китайських громадян і майна. Збільшення числа випадків погроз щодо китайських робітників або проектів, вказує на те, що китайський уряд до цих пір не сильно переймався захистом своїх інтересів за кордоном [19].

Китай відзначає «наполегливі зусилля» Судану в його намаганнях припинити конфлікт у Дарфурі і, в свою чергу, офіційний Пекін твердить, що робитиме усе від нього залежне для того, щоб зупинити війну на заході цієї африканської країни. Новий віце-президент Китаю Сі Цзінґпін сказав про це своєму суданському колезі віце-президенту Алі Осману Тага. Зокрема,

Сі Цзіньпін зазначив, що «Китай об'єднається з міжнародною спільнотою, щоб досягти якнайшвидшого вирішення проблеми» [20]. Як зазначалося вище, Китай бере участь в ЮНА-МІД, надавши власні війська. Водночас, КНР зараз має свій контингент і у Південному Судані.

На початку серпня 2011 р. міністр закордонних справ КНР Ян Цзечі відвідав Судан і зустрівся з президентом аль-Баширом та міністром закордонних справ Алі Ахмедом Карті. Він запевнив офіційний Хартум у тому, що китайська сторона продовжуватиме економічну та політичну підтримку діючого режиму в Судані та готова до співпраці, головним чином, у нафтовому секторі, сільському господарстві та гірничодобувній галузі [21]. Алі Ахмед Карті у свою чергу заспокоїв КНР тим, що Судан надасть особливі привілеї для китайських компаній при ввезенні товарів до незалежного Південного Судану через північ. Ян Цзечі висловив думку, що ситуація в Дарфурі має бути вирішена тільки шляхом ліквідації бідності та через стимуляцію розвитку, який призведе до мирного співіснування між різними племенами [21].

Під час зустрічі між заступником голови Центральної військової комісії КНР КсюКайхоу та міністром оборони Судану Абдельрахімом Мухаммедом Хусейном у листопаді 2011 р. було зазначено, що Китай буде зміцнювати військові зв'язки з Суданом і просувати військову співпрацю між обома країнами [22].

У відповідь на фактично односторонню підтримку китайцями режиму аль-Башира, в лютому 2012 р. влада Південного Судану вигнала китайського керівника найбільшої іноземної нафтової компанії «PetrodarOperatingCompany», частина якої належить «ChinaNationalPetroleum». Китайська влада поспішила применшити значення інциденту та закликала до «переговорів та консультацій задля того, щоб покласти край непорозумінням на користь довгострокового співробітництва» [23].

У кінці лютого 2012 р. під час візиту міністра закордонних справ Судану Алі Карті до КНР, уряд Судану попросив Китай втрутитися у конфлікт між Суданом і Південним Суданом довкола нафти та спробувати знайти вихід із глухого кута. А. Карті зустрівся з віце-президентом КНР Сі Цзіньпіном і міністром закордонних справ КНР Ян Цзечі, а також керівництвом КНПК [23]. Такий насичений графік обмінами візитів приніс свої дивіденди, адже в середині лютого Судан зумів переконати Китай відкласти свої борги терміном на п'ять років [24].

Висновки. Отже, Китай обережно балансує на різних інтересах його політики відносно Судану. З одного боку, конфлікт наносить шкоди розширенню економічних і енергетичних інтересів КНР та шкодить його міжнародній репутації. З іншого боку, Китай підтримує суверенне право Судану вирішувати його власні внутрішні справи та рішення щодо введення міжнародних миротворчих військ. Китай також розуміє, що будь-яке істотне погіршення відносин з офіційним Хартумом може дозволити іншим акторам, як, наприклад, Індії скласти більш ефективну конкуренцію китайцям у нафтовому секторі Судану.

КНР також не бажає, щоб його політику відносно Дарфуру розглядали дуже тісно пов'язаною із Заходом, особливо з позицією США. Тому, офіційний Пекін обрав середній шлях, балансуючи на відносинах між усіма сторонами, наполягаючи на тому, що єдино можливе вирішення конфлікту в Дарфурі – це політичне. Як наслідок, наполягання на політичному вирішенні конфлікту надало можливість виграти час, щоб зробити місію ООН більш прийнятною для суданської влади.

Список використаних джерел

1. Pan, Esther. China, Africa, and Oil / Esther Pan // the Council on Foreign Relations. – January 26, 2007.
2. Siddig, El Tayeb. China vows to support Sudan after southern secession [Електронний ресурс] / El Tayeb Siddig // Reuters. – August 08, 2011. – Режим доступу: <http://news.yahoo.com/china-vows-support-sudan-southern-secession-001015817.html>

3. USAID Office of U.S. Foreign Disaster Assistance (OFDA) Original Map Courtesy of the UN Cartographic Section.
4. China's Thirst For Oil//Asia Report # 153. – International Crisis Group. – June 9, 2008. – 46 p.
5. Кашин В. Африка и Китай [Электронный ресурс] / В. Кашин // Открытая экономика. – 2009. – 14 октября. – Режим доступа: http://www.opec.ru/news.aspx?id=221&ob_no=88879
6. Prendergast, John and Thomas-Jensen, Colin. An Axis of Peace For Darfur: The United States, France, and China / John Prendergast and Colin Thomas-Jensen // ENOUGH Strategy Building #3. – June, 2007. – 5 p.
7. The World Factbook – Sudan [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.cia.gov.
8. Songwe, Vera and Moyo, Nelipher. China–Africa Relations: Defining New Terms of Engagement / Vera Songwe and Nelipher Moyo // Foresight Africa: Top Priorities for the Continent in 2012 / The Brookings Institution, Africa Growth Initiative. – Washington D.C. – 2012. – 44 p.
9. Дейч Т.Л. «Большая игра»: Китай и США на африканских сырьевых рынках / Т.Л. Дейч // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 8. – С. 15-20.
10. Goodman, Peter S. Blood and Oil / Peter S. Goodman // Washington Post. – March 19, 2005.
11. Усов В.А. Кризисы в Судане (Дарфур) и Сомали и позиция России / Российско-африканские отношения и образ России в Африке. Сборник статей / В.А. Усов. – М.: Институт Африки РАН, 2007. – 141 с.
12. Пекин: наше оружие – не главная проблема Судана [Электронный ресурс] // BBC Russian. – 2008. – 22 февраля. – Режим доступа: http://news.bbc.co.uk/1/hi/russian/international/newsid_7258000/7258399.stm
13. Sudan: No End To Violence In Darfur // Amnesty International Publications: International Secretariat, United Kingdom. – AFR 54/007/2012. – 2012. – 29 p.
14. Efforts for Peace in Darfur Discredited By ICC Says Ambassador [Электронный ресурс] // AllAfrica.com. – December 16, 2011. – Режим доступа: <http://allafrica.com/stories/201112170126.html>
15. Russia, China block US-backed Sudan statement [Электронный ресурс] // The Star. – August 13, 2011. – Режим доступа: <http://thestar.com.my/news/story.asp?file=/2011/8/13/apworld/20110813143707&sec=apworld>
16. Russia Opposes More Sanctions On Khartoum [Электронный ресурс] // AllAfrica.com. – February 09, 2012. – Режим доступа: <http://allafrica.com/stories/201202100842.html>
17. Hutchison, Sharon Elaine. Nuer Dilemmas: coping with money, war, and the state / Sharon E. Hutchison. – Berkeley and Los Angeles, CA: University of California Press, 1996. – 408 p.
18. Prendergast, John and DeWaal, Alex. Dueling Over Darfur [Электронный ресурс] / John Prendergast and Alex DeWaal // Newsweek. – November 8, 2007. – Режим доступа: <http://www.cfr.org/africa/newsweek-international-dueling-over-darfur/p14791>
19. Junbo, Jian. Beijing's new overseas imperative [Электронный ресурс] / Jian Junbo // Asia Times. – February 17, 2012. – Режим доступа: <http://atimes.com/atimes/China/NB17Ad01.html>
20. China lauds Sudan's "unremitting efforts" in Darfur [Электронный ресурс] // Reuters. – June 11, 2008. – Режим доступа: <http://www.reuters.com/article/2008/06/11/idUSPEK296664>
21. Siddig, El Tayeb. China vows to support Sudan after southern secession [Электронный ресурс] / El Tayeb Siddig // Reuters. – August 08, 2011. – Режим доступа: <http://news.yahoo.com/china-vows-support-sudan-southern-secession-001015817.html>
22. China and Sudan to promote military cooperation [Электронный ресурс] // Defence Professionals. – November, 26, 2011. – Режим доступа: <http://www.defpro.com/news/details/30082/>
23. Govt Asks China for Help in Resolving Oil Dispute With South Sudan [Электронный ресурс] // AllAfrica.com. – February 28, 2012. – Режим доступа: <http://allafrica.com/stories/201202290947.html>
24. Sudan delays China debt, exports \$400 mln. of gold [Электронный ресурс] // Yahoo! Canada Co News. – February 18, 2012. – Режим доступа: <http://ca.news.yahoo.com/sudan-delays-china-debt-exports-400-mln-gold-080725659.html>